

6. "Πρόσεχε σεαυτῶ" - πνευματική πορεία μέ οδηγό τόν Μέγα Βασίλειο

1. "Πρόσεχε τόν έαυτόν σου" (Δευτερ. ιε' 9)¹

Ἡ παρότρυνση αὐτή προέρχεται ἀπό καί εἶναι λόγοι τοῦ θεόπτου Μωϋσέως. Ὁ Μωϋσῆς μ' αὐτές τίς λέξεις ἐπισημαίνει στούς Ἑβραίους ὅτι ὅσα τούς λέει προέρχονται ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό καί ἄρα πρέπει νά προσέξουν νά μή τά ἀθετήσουν οὔτε νά χρησιμοποιήσουν δόλο κατά τήν ἐφαρμογή τους.

Τίς ἴδιες λέξεις συναντοῦμε καί στήν Κ.Διαθήκη. Ὑπὲρ τή φορά εἶναι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πού τίς χρησιμοποιεῖ: Ἀπευθυνόμενος στούς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου καί ἐπιθυμῶντας νά ὑπογραμμίσῃ τήν σπουδαιότητα τῆς θέσεώς τους καί τήν εὐθύνη τους ἔναντι τοῦ ποιμνίου τους, τούς παραγγέλλει: *"Προσέχετε ἑαυτοῖς καί παντί τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμεῖς τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τήν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος"* (Πράξ. κ' 28). Αὐτό ἐπαναλαμβάνει καί πρὸς τόν Τιμόθεο: *"Ἐπεχε σεαυτῶ καί τῇ διδασκαλίᾳ"* (Α' Τιμ. δ' 16), πού σημαίνει ἀκριβῶς τό ἴδιο πράγμα: *"πρόσεχε τόν ἑαυτόν σου"*, δηλαδή τήν συμπεριφορά σου, καί τήν διδασκαλία πού κάνεις.

Αὐτόν, λοιπόν, τόν λόγον τοῦ Δευτερονομίου ἐρμηνεύει ὁ Μέγας Βασίλειος σέ μιά ἀπό τίς ἀποκαλούμενες Ἠθικές ἢ Πρακτικές ὁμιλίες του, μέ τόν ὁμώνυμο τίτλο, τήν ὁποία καί θά ἔχουμε οδηγό μας κατά τήν διαπραγμάτευση τοῦ θέματός μας.

Ἡ δομή τῆς ὁμιλίας καί τά κύρια σημεῖα της εἶναι τά ἑξῆς: Ὁ ἱερός πατήρ διδάσκει ὅτι *"δέν πρέπει νά προσέχωμεν εἰς τά γύρω ἀπό ἡμᾶς ἢ τά ἀνήκοντα εἰς ἡμᾶς πράγματα, ἀλλά εἰς τήν ψυχὴν μας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τόν ἴδιον τόν ἑαυτόν μας. Ἡ ὀρθή ἀξιολόγησις τῶν πραγμάτων τούτων παρέχει τήν δυνατότητα τοῦ προσανατολισμοῦ πρὸς τά αἰώνια ἀγαθὰ, ἢ δέ ὀρθή κατανόησις τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀποτελεῖ καί τήν σωστήν βάσιν διὰ τήν κατανόησιν τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ"*².

2. Ἐκ πρώτης ὄψεως θά μπορούσε κανεὶς νά ἐκλάβῃ ὅτι οἱ δύο αὐτές λέξεις, *"πρόσεχε σεαυτῶ"*, ἐμπεριέχουν ὠφελιμιστική

¹ Τό Δευτερονόμιον, πέμπτο κατὰ σειρὰν βιβλίον τῆς Π.Διαθήκης καί τελευταῖον τῆς Πεντατεύχου, γραμμένο κατὰ τήν παράδοση ἀπό τόν Μωϋσῆ, περιέχει τρεῖς λόγους τοῦ Μωϋσέως πρὸς τούς Ἑβραίους, λίγο πρὸ τῆς εἰσόδου τους στήν Χαναάν. Καί λέγεται Δευτερονόμιον, δηλαδή δεύτερος νόμος, διότι περιέχει ἕνα εἶδος ἀνακεφαλαιώσεως ὅλων τῶν νομοθετηθέντων καί τῶν πεπραγμένων κατὰ τήν μακρὰ περίοδο τῆς 40ετοῦς πορείας τῶν Ἰσραηλιτῶν στήν ἔρημο.

² Μ.Βασιλείου, ἔργα, "Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας", ἔκδ. "Γρηγόριος Παλαμᾶς", τόμ. 6, εἰσαγωγή, σελ. 17.

παρότρυνση ἢ ἔχουν ἰδιοτελεῖ στόχο. Δηλαδή ὅτι προστάζουν νά προσέχης τόν ἑαυτόν σου μή τυχόν πάθεις κακό ἢ ζημιά ἢ κάτι πού βλάπτει τό συμφέρον σου. Ἰδιαίτερα, στήν σημερινή ὠφελιμιστική καί ὑλιστική ἐποχή μας αὕτη κυρίως τήν ἔννοια θά δίναμε: *"πρόσεχε τόν ἑαυτούλη σου ἀδελφέ καί ἄφησε τούς ἄλλους νά λένε"*.

Ὅμως, ὅπως θά μᾶς διδάξη ὁ Ἅγιος Βασίλειος, χρησιμοποιοῦμενες ἀπό τόν Μωϋσῆ καί κυρίως ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο, ἔχουν ὅλως διόλου ἀντίθετο περιεχόμενο, πνευματικό καί μάλιστα εἶναι γεμάτες μέ πνεῦμα θουσίας καί ἀσκήσεως.

Πρόσεχε, λέει ὁ Μωϋσῆς, μή νομίσεις ὅτι θά ξεγελάσεις τόν θεό μέ τήν δόλια ἐφαρμογή τῶν ἐντολῶν Του.

Προσέχετε, προστάζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πῶς νά πολιτεύεσθε καί πῶς νά μεριμνᾶτε γιά τό ποιμνίον πού σᾶς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, ὅποιες συνέπειες κι' ἂν ἔχει αὐτό γιά σᾶς.

Πρόσεχε στήν ἄσκηση τοῦ ἐπισκοπικοῦ σου λειτουργήματος καί φύλαγε ἀνόθευτη τήν διδασκαλία, πού σοῦ ἐμπιστεύθηκα, γιατί αὐτό εἶναι ἡ σωτηρία ἡ δική σου καί τοῦ ποιμνίου σου, γράφει στόν Τιμόθεο ὁ Παῦλος.

Ἐρευνῶντας, λοιπόν, καί μελετῶντας αὐτό τό δίλεξο μαργαριτάρι τῆς Ἀγίας Γραφῆς, μέ ὁδηγό μας τόν Μέγα Βασίλειο, θά δοῦμε νά μᾶς ἀπευθύνῃ τίς ἀκόλουθες προσταγές:

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μή ξεγελαστεῖς καί πλανηθῆς ἀπό τά πάθη σου.

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μή χάσεις τόν πολύτιμο χρόνο τῆς ζωῆς σου.

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μήν ἀποκάμεις στόν ἀγῶνα σου.

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μή χάσεις τόν δρόμο σου γιά τήν ἀληθινή γνῶση τοῦ Θεοῦ.

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μή ξεστρατήσεις ἀπό τήν πορεία σου πρός τόν οὐράνιον προορισμό σου.

"Πρόσεχε σεαυτῷ", μή γίνεις ἐσύ ἐμπόδιο στήν πορεία αὕτη γιά τούς ἄλλους, ἦ, ἀκόμη χειρότερο, μή τυχόν σκανδαλίσῃς μέ τήν ἀπρόσεκτη συμπεριφορά σου τούς *"ἀδελφούς σου τούς ἀδυνάτους"*, ὁδηγῶντας κι' αὐτούς στήν ἀπώλεια.

3. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος, στήν ἀρχή τῆς ὁμιλίας του, θέτει ὡς προϋπόθεση αὐτό πού ὅλοι οἱ πατέρες ὑπογραμμίζουν, ὅτι δηλαδή ἡ ἁμαρτία δέν ἀνάγεται στήν φύση ἀλλά στήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι ἡ ὀρθή πνευματική συμπεριφορά τοῦ χριστιανοῦ προϋποθέτει μιά καθαρή διάνοια: *"Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα εὐκολοί εἰς τάς ἁμαρτωλὰς σκέψεις. Διά τοῦτο ἀκριβῶς αὐτός πού κατ' ἰδίαν ἔπλασε τάς καρδίας μας, ἐπειδὴ ἐγνώριζε πολύ καλά ὅτι τό μεγαλύτερον μέρος τῆς*

ἀμαρτίας συντελεῖται εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ὁρμήν, μᾶς ὥρισεν ὡς πρωταρχικὴν καθαρότητα αὐτὴν τῆς διανοίας"³. Ἡ καθαρὴ διάνοια μέ τὴν ἀγαθὴ καὶ καθαρὴ καρδιά ἀποτελοῦν τὸ ὑγιὲς ἔδαφος τοῦ ἀγαθοῦ λογισμοῦ καὶ ἄρα τῆς ἀγαθῆς προαιρέσεως, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στὴν ταπείνωση, στὴν ἀγάπη, στὴν ἐπιείκεια, στὴν δίκαιη κρίση καὶ στὴν ἐν γένει ἀρετὴ. Ἡ διαπίστωση αὕτη ἐξάγεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ὅλης προτάσεως τοῦ Δευτερομονίου, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται οἱ δύο λέξεις "πρόσεχε σεαυτῷ". "Ἡ φράση ὁλόκληρη προτρέπει τὸν πιστὸ νὰ προσέχη τὸν ἑαυτὸ του μήπως ἐσωτερικά, στὴν καρδιά του, ἐκεῖ πού μόνον ὁ καρδιογνώστης Θεὸς μπορεῖ νὰ μπῇ καὶ νὰ διαβάσῃ, σκεφθῇ πονηρά: "Πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ γένηται ρῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα " (Φυλάξου μὴ τυχόν κάποτε σκέψῃ κρυφὴ στὴν καρδιά σου γίνῃ ἀμαρτία). Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου "Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται" (Ματθ. ε' 8)".

Στὴν ἴδια πρόταση τὸ κείμενο χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλη ἐκφραση μέ τὴν ἴδια ἔννοια: "καὶ πονηρεύσεται ὁ ὀφθαλμός σου τῷ ἀδελφῷ σου". Βλέπομε, λοιπόν, ὅτι καὶ ὁ πονηρὸς ὀφθαλμὸς συνδέεται μέ τὴν πονηρὴ καρδιά καὶ τὸν πονηρὸ λογισμό καὶ ἄρα ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλασθεῖσα φύση του, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ ἐπιλέξῃ τὸ ἀγαθὸ καὶ ὄχι τὸ κακόν. [Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ καὶ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: "Πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ" (Ματθ. ε' 28)].

"Πρόσεχε, λοιπόν, σεαυτῷ", λέει ὁ Μ.Βασίλειος "διὰ νὰ γίνῃς ἱκανὸς νὰ διακρίνῃς τὸ βλαβερόν ἀπὸ τὸ σωτήριον" (2, σ.221). Μᾶς προτρέπει, δηλαδή, ὁ ἱερός διδάσκαλος στὸν αὐτοέλεγχο γιὰ τίς ἀμαρτίες μας πού μποροῦν νὰ προέλθουν ἀπὸ ἄπρεπες ἢ ἀστήρικτες σκέψεις καὶ λογισμοὺς καχυποψίας.

4. α) Ἄς δοῦμε στὴν συνέχεια πῶς ἐφαρμόζει ὁ ἱερός πατὴρ τοὺς θεόπνευστους τούτους λόγους στὸν πνευματικὸ ἀγῶνα τοῦ χριστιανοῦ.

Μὴ νομίζετε, μᾶς λέει, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον σας πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὰ πράγματα πού εἶναι γύρω σας ἢ πρὸς τὸ σῶμα σας, ἢ στίς ὑλικές μέριμνες. Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα γιατί ἔχει τὴν θεόπλαστη ψυχὴ. Σ' αὐτὴ, λοιπόν, πρέπει νὰ στρέψῃ ὅλη τὴν προσοχὴ του. "Πρόσεχε, λοιπόν, σεαυτῷ. Δηλαδή, οὔτε τὰ δικά σου, οὔτε τὰ γύρω ἀπὸ σέ, ἀλλὰ πρόσεξε μόνον τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι ἄλλο πρᾶγμα εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ ἄλλο πρᾶγμα τὰ δικά μας καὶ ἄλλο τὰ γύρω ἀπὸ μᾶς. Ἡμεῖς εἴμεθα ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, διότι ἔχομεν πλασθῇ

³ Αὐτόθι, 1, σ. 217.

σύμφωνα μέ τήν εἰκόνα τοῦ κτίστου μας. Ἰδικόν μας εἶναι τό σῶμα καί αἱ αἰσθήσεις του. Γύρω δέ ἀπό μᾶς ὑπάρχουν χρήματα, τέχναι καί ὅλη ἡ ὑπόλοιπηπραμάτεια τοῦ βίου. Τί λοιπόν λέγει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς; Μή δίδεις σημασίαν εἰς τήν σάρκα, οὔτε νά ἐπιζητῆς μέ κάθε τρόπον ὅ,τι εἶναι ἀγαθόν εἰς αὐτήν, δηλαδή ὑγείαν, ὁμορφιάν καί ἀπολαύσεις ἡδονικάς καί μακροζωΐαν, οὔτε νά θαυμάζης χρήματα καί δόξαν καί ἐξουσίαν. Ἄλλά πρόσεχε τόν ἑαυτόν σου, δηλαδή τήν ψυχὴν σου. Αὐτήν στόλιζε καί αὐτήν φρόντιζε, ὥστε διὰ τῆς προσοχῆς νά κατορθώνης νά τήν ἀπαλάσσης ἀπό ὀλόκληρον τόν ρύπον πού ἐπικάθεται εἰς αὐτήν ἀπό τήν πονηρίαν, νά ἀποκαθαίρεται κάθε αἷσχος κακίας καί νά τήν κοσμήῃ καί νά τήν φαιδρύνῃς μέ ὅλον τό κάλλος τῆς ἀρετῆς. Ἐξέτασε τόν ἑαυτό σου, ποιός εἶσαι; γνώρισε τήν φύσιν σου, ὅτι τό μέν σῶμα σου εἶναι θνητόν ἡ δέ ψυχὴ σου ἀθάνατος καί ὅτι ἡ ζωὴ μας εἶναι διπλῇ. Ἡ μέν προσιδιάζει εἰς τήν σάρκα καί περνᾷ γρήγορα, ἡ δέ ἄλλη συγγενεύει μέ τήν ψυχὴν καί δέν ἐπιδέχεται περιγραφὴν. Πρόσεχε, λοιπόν, τόν ἑαυτόν σου καί μή προσκολληθῆς εἰς τὰ θνητά ὡσάν σέ αἰώνια, μήτε νά περιφρονήσῃς τὰ αἰώνια ὡσάν περαστικά. Νά περιφρονῇς τήν σάρκα, διότι παρέρχεται. Νά ἐπιμελῆσαι τήν ψυχὴν, διότι εἶναι πρᾶγμα ἀθάνατον (ἐπιμελοῦ ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου)"⁴.

β) "Πρόσεχε τόν ἑαυτόν σου", συνεχίζει ὁ ἱερός πατήρ, καί στίς στιγμές τῆς πτώσεως καί τῆς ἀδυναμίας, ὅταν ἀπό δική σου ἀπροσεξία καί ἀμέλεια ἢ ξεγελασμένος ἀπό τίς παγίδες τοῦ μισανθρώπου γονατίζεις καί πονᾷς καί ταλαιπωρεῖσαι μέσα στά ἴδια σου τὰ σφάλματα καί στίς ἀμαρτίες. Τότε πρόσεξε, μήν ἀπελπιστεῖς. "Πρόσεχε, λοιπόν, τόν ἑαυτόν σου διὰ νά λάβῃς ἀνάλογον πρὸς τό παράπτωμα καί τήν βοήθειαν καί τήν θεραπείαν. Εἶναι μεγάλο καί βαρὺ τό ἀμάρτημα; Σοῦ χρειάζεται πολλή ἐξομολόγησις, πικρά δάκρυα, συνεχῆς ἀγρυπνία καί διαρκὴς νηστεία. Εἶναι ἐλαφρόν τό ἀμάρτημα καί ὑποφερτόν; Νά ἐξιωθῇ καί ἡ μετάνοια. Μόνον νά προσέχῃς τόν ἑαυτόν σου, διὰ νά γνωρίζῃς τήν ὑγείαν καί τήν ἀρρώστιαν τῆς ψυχῆς. Διότι πολλοί πού νοσοῦν ἀπό μεγάλην καί ἀνίατον ἀσθένειαν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀπροσεξίας, δέν γνωρίζουν οὔτε αὐτό τό ἴδιον, δηλαδή ὅτι νοσοῦν"⁵.

Πόσο ἐκδηλῇ εἶναι ἀλήθεια στά λόγια τοῦτα τοῦ ἁγίου πατρός ἡ πατρική του στοργή καί ἡ ἀγάπη του γιά τόν ἀμαρτωλό!

γ) Περαιτέρω, ὁ ἅγιός μας ὑπογραμμίζει τήν μεγάλη σημασία πού ἔχει γιά τόν ἀγωνιζόμενο χριστιανό ἡ σωστή χρῆση καί ἡ φρόνιμη

⁴ Αὐτόθι, 3, σσ. 221-223.

⁵ Αὐτόθι, 4, σ. 225.

ἀξιοποίηση τοῦ πολυτίμου χρόνου τῆς ζωῆς μας. "Πρόσεχε σεαυτῶ", λέει, "Νά εἶσαι νηφάλιος, σκεπτικός, φύλαξ τῶν παρόντων καί προνοητικός διά τά μέλλοντα. Μήν ἀφήνης νά σοῦ διαφύγῃ τό παρόν ἐξ αἰτίας τῆς ὀκνηρίας καί μή λαμβάνης σάν δεδομένην τήν ἀπόλαυσιν αὐτῶν πού μήτε ὑπάρχουν καί πού τυχόν δέν θά ὑπάρξουν, ὡσάν νά τά ἔχης εἰς τά χέρια σου". Ἰδιαιτέρως ψέγει ἐκείνους πού ὀνειροπολοῦν γιά πράγματα γήινα καί μάταια: "Τό νά βλέπῃ ὄνειρα κανεῖς ἐνῶ τό σῶμα εἶναι ἄγρυπνον, τοῦτο εἶναι ἀρρώστια ἀκαμάτου καί ὀκνηρᾶς ψυχῆς. Ὁ λόγος τῆς Γραφῆς διά νά καταπιέζῃ λοιπόν αὐτήν τήν ἀποχαύνωσιν τοῦ νοῦ καί τόν πυρετόν τῶν λογισμῶν καί διά νά ἀναχαιτίσῃ, ὡσάν μέ κάποιον χαλινόν, τήν ἀστάθειαν τῆς διανοίας, παραγγέλλει τό μεγάλο καί σοφόν τοῦτο παράγγελμα: "σεαυτῶ, λέγει, πρόσεχε"". Καί συνεχίζει: "Ἐπειδή εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα εἰς τόν καθένα ἀπό μᾶς νά περιεργάζεται τά ξένα παρά νά σκέπτεται τά ἰδικά του, διά νά μή παθαίνωμεν αὐτό, σταμάτησε, λέγει, νά περιεργάζεσαι τά κακά τοῦ τάδε, μή δίδῃς ἀργοσχολίαν εἰς τοὺς λογισμούς νά ἐξετάζουν τήν ξένην ἀσθένειαν, ἀλλά "σεαυτῶ πρόσεχε". Δηλαδή νά στρέφῃς τό ὄμμα τῆς ψυχῆς σου εἰς τήν ἔρευναν τοῦ ἑαυτοῦ σου. Διότι πολλοί, σύμφωνα μέ τόν λόγον τοῦ Κυρίου, "τό μέν κάρφος τό ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ κατανοοῦσι, τήν δέ ἐν τῷ οἰκίῳ ὀφθαλμῷ δοκόν οὐκ ἐμβλέπουσι" (Ματθ.7,3. 5, 229233)". Καί καταλήγει: "Ἀλλά μή παραλείπῃς νά αὐτοανακρίνεσαι, μή τυχόν διέπραξες κάποιο ἁμάρτημα κατά τοὺς στοχασμούς, μή ἡ γλῶσσα ἔσφαλεν εἰς κάτι τι μέ τό νά προτρέξῃ τῆς διανοίας, μή εἰς τά ἔργα τῶν χειρῶν σου ἔχει πραχθῇ κάτι ἀπό τά ἀκούσια. Καί ἐάν εἰς τήν ζωήν σου εὖρης νά ἔχῃ πολλά τά ἁμαρτήματα (καί ἐξάπαντος θά εὖρης ἀφοῦ εἶσαι ἄνθρωπος), λέγε τά λόγια τοῦ τελώνου: "ὁ Θεός ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ" (Λουκ.18,11)"⁶.

δ) Ὁ πιστός ὅμως χριστιανός, "προσέχοντας τόν ἑαυτόν του", ἀφ'ἐνός, μέν δέν ἐπαίρεται, δέν "φυσιοῦται", ἀφ'ἐτέρου δέ, δέν ὑποτιμᾷ τήν δοθεῖσα σ'αὐτόν χάριν τοῦ "κατ'εἰκόνα" καί τήν διά τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος ἀποκτηθεῖσα υἱοθεσία, διά τῆς ὁποίας κατέστη "κληρονόμος μέν Θεοῦ συγκληρονόμος δέ Χριστοῦ" (Ρωμ. η' 17). Γι'αὐτό καί δέν κυριεύεται ἀπό τήν σατανική ἀπελπισία, ἡ ὁποία πολλές φορές εἶναι τό τελευταῖο καί πιό ὑπουλο γι αὐτό καί ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνον ὄπλο (ἐκ τῶν "ὄπλων τῶν δεξιῶν") τοῦ ἀνθρωποκτόνου.

"Ἀλλ'ὅμως καί ὅταν πιέζεσαι κάτω ἀπό δυσκόλους περιστάσεις, εὐκαιριακῶς θά ἦταν δυνατόν νά ἐπαναλαμβάνεται εἰς τήν καρδίαν (ὁ λόγος οὗτος), ὥστε μήτε λόγῳ ἐπάρσεως νά ἐπαρθῇς εἰς ὑπερβολικήν

⁶ Αὐτόθι, 5, σ. 233.

άλαζονείαν, μήτε από απελπισίαν νά καταρρεύσης εἰς χυδαίαν μελαγχολίαν"⁷. Οἱ λόγοι αὐτοί, κατά τόν Ἅγιον Βασίλειον, ἐνισχύουν τόσον ἐκείνους πού τυχόν θά βρεθοῦν σέ πνευματική πτωχεία καί πτώση, ὅσο καί ἐκείνους πού ταλαιπωροῦνται ἀπό τήν ὕλική πτώχεια ἢ ἔχουν ταπεινή καταγωγή: "Μή, λοιπόν, ἀπελπισθῇς, μήν ἀπορρίψης κάθε καλήν ἐλπίδα, διότι τίποτε ἀξιοζήλευτον δέν ἔχεις εἰς τό παρόν, ἀλλ' ὁδήγησε τήν ψυχήν ὑψηλά, καί πρός τά ἀγαθά, πού ἔχει κιόλας δημιουργήσει διά σέ ὁ θεός καί πρός αὐτά, πού σύμφωνα μέ τήν ὑπόσχεσίν του ἀπόκεινται εἰς τό μέλλον. Καί πρῶτα-πρῶτα εἶσαι λοιπόν ἄνθρωπος, τό μόνον θεόπλαστον ἀπό τά ζῶα"⁸.

ε) Τέλος, ἡ ἀκριβής κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας καί ἡ καθαρή διάνοια θά μᾶς ὁδηγήσουν, κατά τόν σοφό διδάσκαλο καί μέγα θεολόγο Βασίλειο, στήν καθαρή γνώση τοῦ Θεοῦ. "Καί γενικῶς ἡ σωστή κατανόησις τοῦ ἑαυτοῦ σου θά προσφέρει ἀρκετήν χειραγωγίαν διά νά ἐννοήσης τόν Θεόν. Ἐάν δηλαδή προσέχης τόν ἑαυτόν σου δέν θά σοῦ λείψῃ τίποτε διά νά ἐξιχνιάσης ἀπό τήν δημιουργίαν τῶν ὅλων τόν δημιουργόν, ἀλλ' εἰς τόν ἑαυτόν σου, ὡσάν εἰς μικρόν διάκοσμον, θά ἰδῇς τήν μεγάλην σοφίαν τοῦ κτίστου. Νά ἀντιλαμβάνεσαι τόν Θεόν ἀσώματον ἀπό τήν ἀσώματον ψυχήν πού ὑπάρχει μέσα σου, καί ὡς κάτι πού δέν περιορίζεται τοπικῶς. Ἀφοῦ καί ὁ νοῦς σου δέν ἔχει προηγουμένην διαμονήν εἰς τόπον, ἀλλά προσδιορίζεται τοπικῶς διά τῆς συνδέσεώς του μέ τό σῶμα. Νά πιστεύῃς ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀόρατος, ἀφοῦ ἐννοήσης τήν φύσιν τῆς ψυχῆς σου, διότι καί αὕτη δέν γίνεται ἀντιληπτή μέ τά σωματικά μάτια"⁹.

Ἐκεῖνο πού ὑπογραμμίζει ἰδιατέρως ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν προκειμένῳ, εἶναι ὅτι ὁ πιστός δέν πρέπει νά ἀναζητῇ ἐμπειρίες γιά νά ἐδραιώσῃ τήν πίστη του, γιατί τότε ἐλλοχεύει καί ὁ κίνδυνος τῆς μῆ γνήσιας ἐμπειρίας. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ π. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος "δέν εἶναι ἡ ἐμπειρία πού προσδιορίζει τό περιεχόμενο τῆς πίστεως, ἀλλά ἡ ὀρθή πίστις πού "μετράει" τήν γνησιότητα τῆς ἀληθινῆς ἐμπειρίας"¹⁰.

Συμβουλεύει, λοιπόν, καί διδάσκει ὁ Ἅγιος Βασίλειος νά στρέψῃ ὁ πιστός πρωτίστως τήν προσοχή του στό τελειότερο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, τόν ἄνθρωπο, τόν ἑαυτό του. Ἐκεῖ θά δῇ τόν σοφό Δημιουργό καί θά θαυμάσῃ τά μεγαλεῖα Του, μελετῶντας κυρίως τήν σχέση πού ὑπάρχει μεταξύ ψυχῆς καί σώματος. "Ὡστε νά μήν ἐπιδιώξης,

⁷ Αὐτόθι, 5, σ. 233.

⁸ Αὐτόθι, 6, σ. 235.

⁹ Αὐτόθι, 7, σσ. 239-241.

¹⁰ π. Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, Ἐμπειρίες στήν ἀναζήτηση νοήματος ζωῆς, Ἀθήνα 1989, σ. 31.

παρατηρεῖ, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ νά τόν ἰδῆς μέ τὰ μάτια, ἀλλά ἀφοῦ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν διάνοιαν τὴν πίστιν νά ἔχῃς νοητὴν ἀντίληψιν περὶ αὐτοῦ. Νά θαυμάζῃς τὸν τεχνίτην, πῶς συνέδεσε τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μέ τό σῶμα ὥστε, ἐνῶ φθάνει μέχρι τὰ πέρατά του, νά ὀδηγῇ εἰς σύμπνοιαν καί κοινωνίαν τὰ μέλη πού ἀπέχουν πάρα πολύ μεταξύ των" (7, σ. 241). [Ἐδῶ ἔρχονται στό νοῦ μας τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι τὸν Θεόν, ὁ Ὅποῖος "ἐποίησεν ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων", μποροῦμε νά Τόν "ψηλαφίσωμε" καί νά Τόν "εὕρωμε" μέσα ἀπό τὴν δημιουργία ἀτενίοντας τὸν κόσμον καί τὸν ἄνθρωπον (Πράξ. ιζ' 26-29)].

Προσθέτει ἀκόμη ὁ ἅγιος πατήρ: "Πρόσεξε, ἐάν θέλῃς, μετὰ τὴν θεώρησιν τῆς ψυχῆς, καί εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καί θαύμασε πῶς ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησεν αὐτό κατάλυμα πού πρέπει εἰς λογικὴν ψυχὴν. Ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα μόνον τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν ὄρθιον, διὰ νά γνωρίζῃς ἀπὸ τό σχῆμα αὐτό ὅτι ἡ ζωὴ σου προέρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν"¹¹. Στὴν συνέχεια ἀναπτύσσει μέ καλλιέπεια καί ἰδιαίτερη ἐπιστημονικὴ γνώση τὴν λειτουργία τοῦ κάθε ὀργάνου καί τῶν αἰσθήσεων στὸν ἄνθρωπον, ὥστε νά ἀποδείξῃ ὅτι ὅλα εἶναι "ἔργον τῆς οὐρανίου σοφίας".

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὁλοκληρώνει τὴν πλουσιώτατη σέ νοήματα καί θεολογικὸ βάθος ὁμιλία του ὁ ὡς ἐξῆς: "Καί ἔτσι ἐπιθεωρῶν τό κάθε τί μέ τὸν πρέποντα λογισμόν καί πληροφορούμενος τὴν ἔλξιν τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ πνεύματος, τὴν διατήρησιν τῆς θερμότητος εἰς τὴν καρδίαν, τὰ ὄργανα τῆς πέψεως, τοὺς φορεῖς τοῦ αἵματος, ἀπὸ ὅλα αὐτὰ θά διαπιστώσῃς τὴν ἀνεξερεύνητη σοφίαν τοῦ ποιητοῦ σου, ὥστε καί σύ ὁ ἴδιος νά εἰπῇς μαζί μέ τὸν προφήτην: "Ἐθαυμαστώθῃ ἡ γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ " (δι' ἐμέ τέτοια γνώσις εἶναι ὑπερθαύμαστος) (Ψαλμ. 138,6). "Πρόσεχε, λοιπόν, παντοῦ, διὰ νά προσέχῃς τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καί ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν"¹².

Αὐτά, ἐν συντομίᾳ μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος Καισαρείας Οὐρανοφάντωρ Βασίλειος, ἐρμηνεύοντας καί ἀναλύοντας τίς δύο πολυσήμαντες λέξεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς "πρόσεχε σεαυτῷ".

5. Κατακλείοντας τὸν σχολιασμό μας στό σημαντικώτατο αὐτό χωρίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, μέ ὁδηγό μας τὸν Μ. Βασίλειο, θά μπορούσαμε συμπερασματικά νά σημειώσουμε τὰ ἐξῆς:

¹¹ Ἐνθ. ἀνωτ. 8, σ. 243.

¹² Αὐτόθι, 8, σσ. 243-245.

α) Μέσα σ' αυτές τις δύο λέξεις, "*πρόσεχε σεαυτῷ*", περιέχεται ολόκληρο τό νόημα καί ὁ χαρακτήρας τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα τοῦ χριστιανοῦ καί τῆς καθημερινῆς προσπάθειάς μας.

β) Τό "*πρόσεχε σεαυτῷ*", ὅπως εἶδαμε, ἀναφέρεται στήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι στήν φύση του καί ἄρα, ἐάν ὁ πιστός ἐνεργοποιήσῃ σωστά τίς πνευματικές δυνάμεις του μπορεῖ, καί μέ τήν βοήθεια καί τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ, νά διαφυλάξῃ, τόν ἑαυτόν του ἀπό τά πάθη του καί τήν ψυχή του ἀπό τήν ἁμαρτία. Μέ τήν συνεχῆ ἐγρήγορση ὁ χριστιανός μπορεῖ νά διακρίνῃ τίς παγίδες τοῦ ἐχθροῦ καί νά τίς ἀποφύγῃ.

γ) Ἡ θεώρηση τῆς ψυχῆς μας, ἡ κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας στήν ἐνιαία τέλεια ψυχοσωματική του ὑπόσταση, ἡ ὀρθή σχέση μας μέ ολόκληρη τήν δημιουργία, ἔχουν ὡς εὐλογημένο ἀποτέλεσμα τήν ἀληθινή γνώση τοῦ Θεοῦ, "*τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων*" καί τήν δοξολογική στάση μας ἐνώπιόν Του. Ἀντιθέτως, ἡ πνευματική ἀκηδία, ἡ ἀμέλεια, ἡ σπατάλη τοῦ πολύτιμου χρόνου τῆς ζωῆς μας σέ στόχους καί μέριμνες τοῦ κόσμου τούτου, σέ ἐγωκεντρικές ἢ ἐλεγκτικές τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων πράξεις, ὀδηγοῦν καί στήν δική μας πνευματική καταστροφή ἀλλά καί ἐνδεχομένως καί στήν ἀπώλεια ἄλλων ψυχῶν. Εἶναι αὐτό πού ὑπογραμμίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅταν γράφει στόν Τίτο, ὅτι μέ τήν ἀπρεπῆ συμπεριφορά καί τήν ἀνάρμοστη βιωτή τοῦ χριστιανοῦ "*βλασφημεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ*" (Τίτ. β' 5).

Εἶναι, λοιπόν, ἀπαραίτητες γιά μᾶς, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἡ προσοχή στόν ἑαυτό μας σέ ὅλα, ἡ ἐγρήγορση, ἡ νήψη, ἡ προσευχή καί ἡ εἰλικρινής προσπάθεια. Τελικά τό μέγα κεφάλαιο τῆς σωτηρίας μας δέν εἶναι κατόρθωμα δικό μας, ἀλλά εἶναι ἔργο τῆς χάριτος καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. "*Τῇ γάρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως. καί τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τό δῶρον ... ἵνα μή τις καυχῆσθαι*" (Ἐφεσ. β' 8-9).